

Raporty o działaniu rynku ubezpieczeń w Polsce pod redakcją Józefa Zycha

Dochodzenie zadośćuczynienia: orzecznictwo sądowe i praktyka ubezpieczeniowa

w latach 2012-2022: Prawo do zadośćuczynienia najbliższych członków rodziny

a praktyka ubezpieczeniowa i orzecznictwo sądowe

Nr

3

Warszawa, grudzień 2022

**Raporty o działaniu rynku ubezpieczeń
w Polsce pod redakcją Józefa Zycha**

www.logos-europa.org

Raporty o działaniu rynku ubezpieczeń w Polsce pod redakcją Józefa Zycha

Raport nr 3 – Dochodzenie zadośćuczynienia: orzecznictwo sądowe i praktyka ubezpieczeniowa w latach 2012-2022: Prawo do zadośćuczynienia najbliższych członków rodziny a praktyka ubezpieczeniowa i orzecznictwo sądowe

Autor:

dr Józef Zych

Redakcja:

dr Józef Zych

Wydanie:

Stowarzyszenie Logos

Autor:

dr Józef Zych

Wydawca:

Stowarzyszenie Logos
www.logos-europa.org

Zdjęcie na okładce:

Freepik

© Copyright 2022 by Stowarzyszenie Logos

Sfinansowano ze środków Narodowego Instytutu Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego
w ramach Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWE FIO na lata 2021-2030

Sfinansowano ze środków Narodowego Instytutu Wolności –
Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego
w ramach Rządowego Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich
NOWE FIO na lata 2021-2030

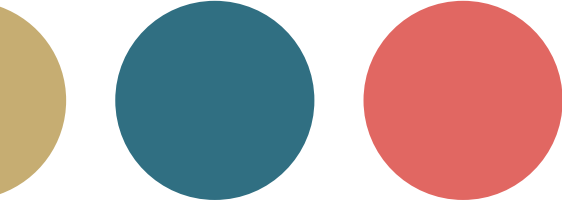
Raporty o działaniu rynku ubezpieczeń w Polsce pod redakcją Józefa Zycha

Spis treści

Wstęp	8
Radca prawny dr Józef Zych	10
Raport.....	12

Wstęp

Szanowni Państwo,

Z nieskrywaną satysfakcją oddajemy w Państwa ręce serię pięciu raportów publicystyczno-prawnych autorstwa byłego Marszałka Sejmu RP, dr. Józefa Zycha. Marszałek Zych jest zapewne najbardziej znany z wielu imponujących osiągnięć politycznych, do których wliczyć można m. in. przewodniczenie Zgromadzeniu Narodowemu, którego efektem prac było uchwalenie obecnej Konstytucji, ośmiokrotne uzyskanie mandatu posła na Sejm RP, a także zasiadanie w Trybunale Stanu w latach 2015-2019. Warto również wspomnieć, że od 2012 r. piastuje też stanowisko Honorowego Prezesa Polskiego Stronnictwa Ludowego.

Jednakże, marszałek Zych, oprócz działalności politycznej, jest również od dawna związany z profesją prawniczą. Jest on doświadczonym radcą prawnym (w latach 1983 – 1991 był prezesem Krajowej Rady Radców Prawnych) i doktorem nauk prawnych specjalizującym się w tematyce ubezpieczeń społecznych, który doradzał w tym przedmiocie m. in. Polskiej Izbie Ubezpieczeń.

Mając na uwadze jego cenną wiedzę i doświadczenie w tymże przedmiocie, w niniejszej serii pięciu raportów publicystyczno-prawnych, jako Stowarzyszenie Logos po raz pierwszy publikujemy rezultaty jego pracy naukowej dotyczącej dochodzenia zadośćuczynienia przed sądami powszechnymi oraz zakładami ubezpieczeń, oparte na kompleksowej analizie empirycznej licznych stanów faktycznych.

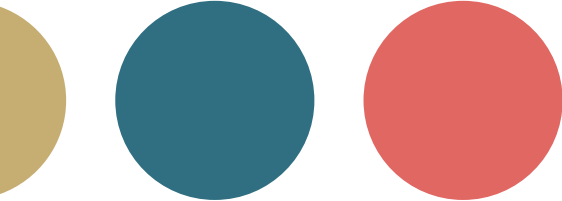
Na niniejszy cykl raportów składa się pięć publikacji, z czego każda z nich obejmuje swoim zakresem inne aspekty tematyki dochodzenia zadośćuczynienia w praktyce sądowej i ubezpieczeniowej w ostatnich dwóch dekadach. Wszelkie załączniki wzmiankowane w treści poszczególnych tekstów, zawierające również samo zestawienie zbadanych przez marszałka Zycha orzeczeń, z przyczyn redakcyjnych włączone zostały do wieńczącego serię raportu nr 5.

Jesteśmy przekonani, że wnioski przeprowadzonych przez marszałka Zycha analiz prawnych przedstawione w niniejszych raportach okażą się interesujące nie tylko dla osób profesjonalnie zajmujących się dochodzeniem zadośćuczynienia, ale również dla wszystkich zainteresowanych specyfiką polskiego systemu prawnego.

Zespół Stowarzyszenia Logos

Autor

Radca prawny dr Józef Zych

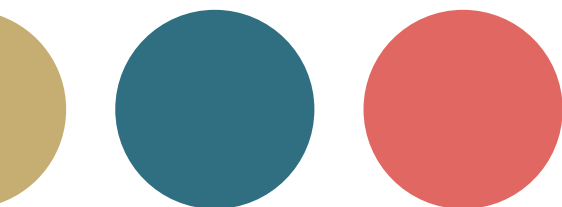
Radca prawny, doktor nauk prawnych, specjalista w dziedzinie odszkodowań komunikacyjnych, człowiek ubezpieczeń roku 2013.

W latach 1983-1991 prezes Krajowej Rady Radców Prawnych. Marszałek Sejmu II kadencji, przewodniczący Zgromadzenia Narodowego, które uchwaliło Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r.

Najważniejsze publikacje :

- Dochodzenie zadośćuczynienia w polskim systemie prawnym – doktryna i orzecznictwo, Polska Izba Ubezpieczeń, Warszawa 2016, s. 639;
- Rozbieżności w ustalaniu zadośćuczynień, Wydawnictwo Apostolicum, Ząbki 2016, s. 308;
- Zadośćuczynienie: komu, kiedy, ile?, Wydawnictwo Apostolicum, Ząbki 2017, s. 470;
- Orzecznictwo Sadu Najwyższego, Trybunału Konstytucyjnego, Sądów Apelacyjnych, Okręgowych i Rejonowych, II tomy, Wydawnictwo Apostolicum, Ząbki 2020, s. 968;
- Leczyć i rehabilitować po wypadkach, "Magazyn Dolnośląski Zdrowie", nr 58;
- Ustalanie odszkodowania (w tym zadośćuczynienia) na rzecz najbliższych członków rodziny, TNOiK Zielona Góra 1981;
- Świadczenie w razie wypadku przy pracy i chorób zawodowych, TNOiK Zielona Góra 1976;
- Zawał serca jako wypadek przy pracy, TNOiK Zielona Góra 1985;
- Glosa do Wyroku SN Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 8 XI 1978r, III PR 103/78, "Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych" 1/1980;
- Ustalanie Zadośćuczynienia w Praktyce PZU, w Doktrynie oraz w Orzecznictwie SN, "Nowe Prawo" nr 7-8 1979 r.;
- Wypadkowość dzieci i młodzieży szkolnej , aspekt cywilno-prawny i ubezpieczeniowy, Wydawnictwo Związków Zawodowych, Warszawa 1984.

Raport

Prawo do zadośćuczynienia najbliższych członków rodziny a praktyka ubezpieczeniowa i orzecznictwo sądowe podst. prawna art. 446§4 k.c.

Zmiana Kodeksu cywilnego w części dot. art. 446, przez dodanie §4, który obowiązuje od dn. 3 sierpnia 2008 r. postawiła przed sądami pytanie, na jakiej podstawie prawnej najbliżsi członkowie rodziny zmarłego mogą dochodzić zadośćuczynienia, jeżeli śmierć w następstwie deliktu nastąpiła przed tą datą.

W uchwale z dnia 13 lipca 2011 r. (III CZP 32/11) Sąd Najwyższy, odpowiadając na pytanie, czy najbliższemu członkowi rodziny zmarłego przysługuje na podstawie art. 448 k.c. w związku z art. 24§1 k.c. zadośćuczynienie pieniężne za krzywdę w sytuacji, gdy śmierć nastąpiła na skutek deliktu, który miał miejsce przed dniem 3 sierpnia 2008 r., stwierdził: Sąd może przyznać najbliższemu członkowi rodziny zmarłego zadośćuczynienie pieniężne za doznana krzywdę na podstawie art. 448 w związku z art. 24§1 k.c. także wtedy, gdy śmierć nastąpiła przed dniem 3 sierpnia 2008 r. wskutek uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia.

W obszernym i głęboko merytorycznym uzasadnieniu uchwały czytamy: W dniu 3 sierpnia 2008 r. przepis art. 446 k.c. został zmieniony przez dodanie §4, zgodnie z którym sąd może przyznać najbliższym członkom rodziny zmarłego, którego śmierć nastąpiła wskutek uszkodzenia ciała lub wywołania rozstroju zdrowia, odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznana krzywdę. Poprzednio obowiązujący stan prawny nie dawał wyraźnej podstawy do przyznania członkom rodziny zmarłego zadośćuczynienia. Przyjmowano zarówno w doktrynie, jak i w orzecznictwie, że brak w Kodeksie cywilnym odpowiednika art. 166 k.z., który stanowił podstawę roszczenia o zadośćuczynienie, oznaczał wykluczenie możliwości uwzględnienia tego rodzaju żądania. Nie oznacza to jednak, że w orzecznictwie Sadu Najwyższego nie dostrzegano potrzeby naprawienia krzywdy wyrządzonej członkom rodziny zmarłego. W wielu orzeczeniach łagodniono restrykcyjną linię orzecznictwa przez stosowanie art. 446 §3 k.c. do naprawienia także szkody niematerialnej (por. m. in. wyroki Sadu Najwyższego: z dnia 5 stycznia 1968 r., I PR 424/67, niepubl.; z dn. 27 listopada 1974., II CR 658/74, niepubl., z dn. 30 listopada 1977 r., IV CR 458/77, niepubl., z dnia 15 października 2002 r., II CKN 985/00, „Izba Cywilna” 2003, nr 6, s. 37; z dnia 25 lutego 2004 r., II CK 17/03, niepubl. lub z dnia 22 lipca 2004 r., II CK 479/03, niepubl.). Wskazywano także, że art. 446 §3 k.c. stanowi podstawę żądania zadośćuczynienia za naruszenie dobra osobistego, jakim jest relacja ze zmarłym najbliższym członkiem rodziny (por. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 lutego 2008 r., II CK 459/07, niepubl.). Po wejściu w życie z dniem 23 sierpnia 1996 r. przepisu art. 448 k.c. uznano w wyroku z dnia 14 stycznia 2010 r. (IV CSK 307/09, niepubl.), że ten właśnie przepis, a nie art. 446 §3 k.c., stanowi podstawę ochrony odrębnego dobra osobistego, jakim jest bliska relacja między zmarłym a osobą mu najbliższą.

W wyroku z dnia 3 września 2014 r. (I ACa 240/14) Sąd Apelacyjny w Warszawie zawarł następującą konkluzję: Stosowanie do treści art. 448 zdanie pierwsze k.c., w razie naruszenia dobra osobistego sąd może przyznać temu, czyje dobro osobiste zostało naruszone, odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznana krzywdę lub na jego żądanie zasądzić odpowiednią sumę pieniężną na wskazany przez niego cel społeczny, niezależnie od innych środków potrzebnych do usunięcia skutków naruszenia. Ten właśnie przepis, a nie art. 446§3 k.c., stanowi podstawę ochrony odrębnego dobra osobistego, jakim jest bliska relacja pomiędzy zmarłym a osobą mu najbliższą (zob. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 stycznia 2010 r., sygn. akt IV CSK 307/09, OSNC – ZD 2010/3/91).

Śmierć osoby najbliższej powoduje naruszenie dobra osobistego osoby związanej emocjonalnie ze zmarłym. Nie każdą więź rodzinną niejako automatycznie zaliczyć można do katalogu dóbr osobistych, lecz jedynie taką, której

zerwanie powoduje ból, cierpienie, rodzi poczucie krzywdy. Osoba dochodząca ochrony na podstawie art. 448 k.c. może być poszkodowana bezpośrednio i dochodzić naprawienia własnej krzywdy, doznanej przez naruszenie jej własnego dobra osobistego. Nowelizacja art. 446 k.c. polegająca na dodaniu §4 nie pozbawia, jak uznał Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 22 października 2010 r., najbliższych członków rodziny zmarłego możliwości dochodzenia zadośćuczynienia na podstawie art. 448 k.c. także wypadku, gdy czyn niedozwolony popełniony przed dniem 3 sierpnia 2008 r. Skutkiem nowelizacji jest możliwość dochodzenia przez nich tego roszczenia obecnie zarówno na podstawie art. 446 §4 k.c., jak również art. 448 k.c., z tym, że na podstawie pierwszego z tych przepisów jest to prostsze z uwagi na ułatwienia dowodowe. Przed nowelizacją zaś jedyną podstawą dla roszczenia o zadośćuczynienie stanowił art. 448 k.c., i to zarówno dla najbliższych członków rodziny zmarłego, jak i dla innych podmiotów (uchwała Sadu Najwyższego z dnia 13 lipca 2011 r., sygn. akt III CZP 32/11, LEX nr 950584).

Krzywdą polega na odczuwaniu cierpienia fizycznego (ból i innych dolegliwości) oraz cierpienia psychicznego (ujemnych uczuć przeżywanych w związku z wypadkiem). Zadośćuczynienie pieniężne ma na celu przede wszystkim złagodzenie cierpienia osoby poszkodowanej. Wobec powyższego sąd, ustalając wysokość należnego zadośćuczynienia, odwołał się do kryteriów wypracowanych przez orzecznictwo. Zgodnie z dorobkiem judykatury, określając wysokość zadośćuczynienia, sąd powinien wziąć pod uwagę wszystkie okoliczności mające wpływ na rozmiar doznanej krzywdy, a zwłaszcza stopień i czas trwania cierpienia psychicznego i fizycznego, trwałość skutków czynu niedozwolonego, prognozy na przyszłość, wiek poszkodowanego, a także przyczynienie się poszkodowanego do powstania szkody.

Do zagadnienia, kogo należy uważać za osobę najbliższą, odniósł się m. in. Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z dnia 14 października 2014 r. (I ACa 475/14), w którym czytamy: Sąd Najwyższy wskazał, że śmierć osoby najbliższej powoduje naruszenie dobra osobistego osoby emocjonalnie związanej ze zmarłym. Katalog dóbr osobistych określonych w art. 23 k.c. ma charakter otwarty. Należy podzielić także pogląd zawarty w wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dn. 23 września 2005 r. (I ACa 554/2005), że skoro dobrem osobistym w rozumieniu art. 23 k.c. jest kultura pamięci osoby zmarłej, to może nim być więź między osobami żyjącymi, nie ma zatem przeszkód do uznania, że szczególna więź emocjonalna między członkami rodziny pozostaje pod ochroną przewidzianą w art. 23 i 24 k.c.

Dodatkowo wskazać należy także na Wyrok Sądu Najwyższego z dn. 16 kwietnia 2014 r. (sygn. akt V CSK 320/13, LEX nr 1463645), w którym Sąd Najwyższy potwierdził dotychczasową linię orzecniczą i stwierdził, że skoro na mocy nowelizacji Kodeksu cywilnego, wprowadzającej art. 446§4 k.c. do porządku prawnego, nie został uchwalony art. 448 k.c., to należy przyjąć, że jeżeli czyn niedozwolony został popełniony po dniu 3 sierpnia 2008 r. – najbliżsi członkowie rodziny osoby zmarłej mogą dochodzić zadośćuczynienia zarówno na podst. art. 446§4 k.c., jak i na mocy art. 448 k.c., przy czym skorzystanie z pierwszej podstawy jest prostsze, gdyż łączy się z ułatwieniami dowodowymi. Natomiast przed dniem 3 sierpnia 2008 r. jedyną podstawą roszczenia o zadośćuczynienie był art. 448 k.c., i to zarówno dla osób najbliższych, jak i dla innych podmiotów. Sąd Najwyższy w wyroku tym wskazał także, że więź rodzinna stanowi dobro osobiste.

Zagadnieniem, które występowało przy ustaleniu listy osób najbliższych zmarłemu, była kwestia prawa do zadośćuczynienia konkubiny. Pełną analizę konkubinatu w aspekcie prawa do zadośćuczynienia przeprowadził Sąd Apelacyjny w Łodzi w wyroku z dn. 12 marca 2014 r. (I ACa 1257/13). W wyroku tym sąd apelacyjny uznał zasadność stanowiska sądu okręgowego, zgodnie, z którym powódce, jako konkubinie po śmierci partnera życiowego uznanego za najbliższego członka rodziny przysługuje zadośćuczynienie. Sąd okręgowy stwierdził, co do zasady

trafność wytoczonego powództwa uznając, że na podst. art. 448 w zw. z art. 24§1 k.c., w świetle ugruntowanego, przytoczonego orzecznictwa Sądu Najwyższego, powódce przysługuje ochrona dóbr osobistych w wyniku krzywdy doznanej w związku ze śmiercią partnera życiowego w wyniku obrażeń odniesionych w przedmiotowym wypadku. Sąd uznał bowiem, że powódka pozostawała co prawda w konkubinacie ze zmarłym I.S., ale związek ów miał charakter trwały, istniał bowiem od 1984 r. i był akceptowany przez rodziny konkubentów, które traktowały ich jako parę. Partnerzy wspólnie spędzali czas, wyjeżdżali w góry, nad morze, spacerowali, chodzili do kina, teatru, na grzyby, co świadczy o istnieniu silnej więzi emocjonalnej. Natomiast śmierć I.S. była dla powódki ogromnym wstrząsem, tym bardziej, że powódka w tym czasie miała już problemy zdrowotne, a partner stanowił dla niej wsparcie psychiczne i materialne, które powódka w ten sposób bezpowrotnie straciła.

Jednym z zagadnień, które wywołało Uchwałę Sądu Najwyższego z dn. 20 grudnia 2012 r. (III CzP 93/12), była wątpliwość, czy w świetle art. 34 ust. 1 Ustawy z dn. 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych, Dz. U. z 2003 r. nr 124 poz. 1152, zakład ubezpieczeń ponosi wobec najbliższych członków rodziny zmarłego odpowiedzialność gwarancyjną za doznaną krzywdę na podst. art. 448 k.c. w związku z art. 24§1 k.c. W podjętej uchwale Sąd Najwyższy stwierdził, że art. 34 ust. 1 Ustawy z dn. 22 maja 2003 r. nie wyłączył z zakresu ochrony ubezpieczeniowej zadośćuczynienia za krzywdę osoby, wobec której ubezpieczony ponosi odpowiedzialność na podst. art. 448 k.c.

W szerokim uzasadnieniu uchwały czytamy: Przedstawione do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne dotyczy odpowiedzialności ubezpieczyciela z tytułu ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych za szkody wyrządzone w związku z ruchem tych pojazdów. Wynikająca z art. 822 k.c. istota takiego ubezpieczenia polega na tym, że ubezpieczyciel naprawia – zamiast ubezpieczającego albo ubezpieczonego – określone w umowie ubezpieczenia szkody wyrządzone osobom trzecim, jeżeli wobec nich odpowiedzialność za szkodę ponosi ubezpieczający albo ubezpieczony. Zakres odpowiedzialności ubezpieczającego albo ubezpieczonego wyznacza co do zasady, akcesoryjny w stosunku do tej odpowiedzialności, zakres odpowiedzialności ubezpieczyciela z tytułu ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2007 r., III CzP 146/06, OSNC 2007, nr 11, poz. 161). Z tego względu rozstrzygnięcie, czy odpowiedzialność ubezpieczyciela obejmowała także przyznanie na podst. art. 448 k.c. zadośćuczynienia za krzywdę doznaną przez osoby bliskie zmarłego, powinno być poprzedzone ustaleniem, że odpowiedzialność za tę krzywdę ponosi ubezpieczający albo ubezpieczony. Obecny kształt przewidzianemu w art. 448 k.c. zadośćuczynieniu za krzywdę wyrządzoną naruszeniem dobra osobistego nadała Ustawa z dnia 23 sierpnia 1996 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 114, poz.542; dalej: „ustawa nowelizująca z 1996 r.”, która weszła w życie z dniem 28 grudnia 1996 r. art. 4 ustawy nowelizującej z 1996 r.). Znowelizowany art. 448 k.c. nie przesądził jednak wątpliwości, czy można na jego podstawie dochodzić zadośćuczynienia za krzywdę spowodowaną śmiercią osoby bliskiej.

W Kodeksie cywilnym nie było jeszcze odpowiednika art. 166 k.z., przewidującego możliwość przyznania najbliższym członkom rodziny zmarłego stosownej sumy pieniężnej, jako zadośćuczynienia za doznaną przez nich krzywdę moralną. W art. 446§3 k.c. przewidziano natomiast jedynie możliwość przyznania najbliższym członkom rodziny zmarłego stosownego odszkodowania, jeżeli wskutek śmierci nastąpiło znaczne pogorszenie ich sytuacji życiowej.

W judykaturze dot. tego przepisu ostatecznie – po okresie niejednorodnych i zmiennych orzeczeń – przeważało stanowisko, że roszczenie oparte na art. 446§3 k.c. ma charakter mieszany, kompensujący nie tylko szkodę majątkową, ale także ściśle związany z nią uszczerbek niemajątkowy, wyrażający się w znacznym pogorszeniu sytuacji

życiowej poszkodowanego (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 24 października 2007 r., IV CSK 192/07, OSNC – ZD 2008, z C, poz. 88, z dnia 15 października 2002 r., II CKN 985/00, z dnia 25 lutego 2004 r., II CK 17/03, z dnia 30 czerwca 2004 r., IV CK 445/03, z dnia 22 lipca 2004 r., II CK 479/03, i z dn. 16 kwietnia 2008 r., V CSK 544/07, nipubl.). Art. 446§3 k.c. nie był jednak stosowany – co należy podkreślić – jako podstawa do kompensowania samej tylko krzywdy, spowodowanej śmiercią najbliższego członka rodziny. Ustawa z dnia 30 maja 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 116, poz. 731; dalej: „ustawa nowelizująca z 2008 r.”), która weszła w życie z dniem 3 sierpnia 2008 r. (art. 5 ustawy nowelizującej z 2008 r.), dodano art. 446 k.c. §4, stanowiący, że sąd może także przyznać najbliższym członkom rodziny zmarłego odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę. Po tej zmianie stanu prawnego kontrowersję wywoła kwestia, czy art. 448 k.c. mógł stanowić podstawę do przyznania osobom najbliższym zmarłego zadośćuczynienia za krzywdę przed wejściem w życie art. 446§4 k.c. Rozstrzygnięcie tego sporu wymagało określenia dobra osobistego naruszonego przez sprawcę śmierci osoby bliskiej. Odstępując od ujmowania krzywdy, jako cierpienia spowodowanego stratą osoby bliskiej, w nowszym orzecznictwie przyjęto koncepcję odrębnego dobra osobistego w postaci szczególnej emocjonalnej więzi rodzinnej, podlegającego ochronie na podst. art. 23, art. 24 i art. 448 k.c. Obecnie w orzecznictwie Sadu Najwyższego jest ugruntowane jednolite stanowisko, że spowodowanie śmierci osoby bliskiej może stanowić naruszenie dobra osobistego członków rodziny zmarłego w postaci szczególnej więzi rodzinnej i uzasadnić przyznanie im zadośćuczynienia na podst. art. 448 k.c., jeżeli śmierć nastąpiła na skutek deliktu przed dniem 3 sierpnia 2008 r.

Dla wątpliwości, czy zadośćuczynienie określone w art. 446§4 k.c. (podobnie w art. 448 w związku z art. 448 w związku z art. 24 k.c.) ma rekompensować tylko cierpienia doznane, czy też te, które mogą wystąpić dopiero w przyszłości, odniósł się Sąd Apelacyjny w Łodzi wyroku z dn. 18 czerwca 2015 r. (I ACa 1869/14). Sąd ten stwierdził: Przewidziane w przepisach art. 446§4 k.c. zadośćuczynienie ma na celu kompensowanie doznanej krzywdy rozumianej, jako cierpienie, ból i poczucie osamotnienia po śmierci najbliższego członka rodziny, przy czym pamiętać należy, że obejmuje ono zarówno cierpienia już doznane, jak i te, które mogą dopiero wystąpić w przyszłości. Ma ono, więc charakter całościowy i powinno stanowić rekompensatę pieniężną za całą krzywdę wynikającą ze śmierci najbliższej osoby.

W Wyroku Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 2005r. (IV CK 648/04) Sąd Najwyższy odniósł się do pojęcia rodziny, stwierdzając m.in., że pokrewieństwo nie stanowi wyłącznego kryterium zaliczania do najbliższych członków rodziny w rozumieniu art. 446 § 3 k.c. Ponieważ obszerne uzasadnienie zajętego przez Sąd Najwyższy stanowiska może być stosowane przy określeniu kogo należy uznać za najbliższego członka rodziny na podstawie art. 446 § 4 i art. 448 w zw. z art. 24 k.c., warto się z nim zapoznać. Problemowi uprawnień najbliższego członka rodziny zmarłego, jeżeli podstawą roszczenia jest art. 448 k.c. w zw. z art. 24 k.c., poświęcone jest obszerne uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 22 października 2010 r. (sygn. akt III CzP 76/10).

Trudno byłoby znaleźć argumenty sprzeciwiające się zaliczeniu do tego katalogu także więzi rodzinnych. Więzy te stanowią fundament prawidłowego funkcjonowania rodziny i podlegają ochronie prawnej (art. 18 i 71 Konstytucji RP, 4 art. 23 k.r.o.). Skoro dobrem osobistym w rozumieniu art.23 k.c. jest kult pamięci osoby zmarłej, to – a fortiori – może nim być także więź między osobami żyjącymi. Nie ma zatem przeszkód do uznania, że szczególna więź emocjonalna między członkami rodziny pozostaje pod ochroną przewidzianą w art. 23 i 24 k.c. pogląd taki pojawił się już w nowszym orzecznictwie. Sąd Apelacyjny w Gdańsku w uzasadnieniu wyroku z dnia 23 września 2005 r. (I ACa 554/05, niepubl.) stwierdził, że szczególna więź rodziców z dzieckiem, przysługująca zarówno dziecku, jak i rodzicom w prawidłowo funkcjonującej rodzinie, zasługuje na status dobra osobistego, podlegającego ochronie

przewidzianej w art. 24 § 1 k.c. Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 14 stycznia 2010 r. (IV CK 307/09, niepubl.) uznał natomiast, że spowodowanie śmierci osoby bliskiej może stanowić naruszenie dóbr osobistych członków rodziny zmarłego i uzasadniać przyznanie im zadośćuczynienia na podstawie art. 448 k.c.

Odnosząc się do wysokości zadośćuczynienia, sąd okręgowy wskazał, że winno być ono odpowiednie i winno zrekompensować pokrzywdzonemu doznaną przez niego na skutek śmierci bliskiej osoby krzywdę. Decydujące znaczenie ma zatem rozmiar krzywdy, o którym przesądzają takie okoliczności, jak m.in.: dramatyzm doznań bliskich zmarłego, poczucie osamotnienia i pustki, cierpienia moralne i wstrząs psychiczny wywołany śmiercią osoby najbliższej, rola, jaką w rodzinie pełniła osoba zmarła, rodzaj i intensywność więzi łączącej poszkodowanego ze zmarłym, wystąpienie zaburzeń będących skutkiem śmierci (np. nerwicy, depresji), wiek poszkodowanego, stopień, w jakim pokrzywdzony będzie umiał się znaleźć w nowej rzeczywistości i zdolność jej zaakceptowania, leczenie doznanej traumy. Z uwagi zaś na to, że zasadniczym celem zadośćuczynienia jest złagodzenie i wynagrodzenie wszelkich ujemnych odczuć, cierpień fizycznych, psychicznych i moralnych doznanych przez poszkodowanego, jego wysokość nie może odbiegać od intensywności tych cierpień, czasu ich trwania oraz ujemnych skutków, jakie osoba poszkodowana musiała już lub będzie zmuszona znosić w przyszłości. Tylko bowiem przez zrelatywizowanie wysokości zadośćuczynienia do powyższych okoliczności konkretnego przypadku – z uwagi na niemożność prostego przeliczenia krzywdy i cierpienia doświadczonego w związku ze śmiercią bliskiej osoby na wartości pieniężne – możliwe będzie ustalenie jej na takim poziomie, który stanowiłby dla takiej osoby adekwatną kompensatę bólu spowodowanego śmiercią bliskiej dla niej osoby oraz przedwczesną utratą członka rodziny. Z drugiej strony zadośćuczynienie powinno być utrzymane w rozsądnych granicach, tj. odpowiadających aktualnym warunkom i przeciętnej stopie życiowej społeczeństwa, a nadto urzeczywistnić zasady sprawiedliwości społecznej poprzez zapobieganie sytuacjom, w których przyznanie zadośćuczynienia prowadziłoby do niezasadnego bezpodstawnego wzbogacenia osoby uprawnionej. Nie może być ono jednak jedynie symboliczne, ale musi przedstawiać dla poszkodowanego pewną realnie odczuwalną wartość ekonomiczną, której prawidłowe wyważenie i dostosowanie do indywidualnego przypadku należy do sądu, któremu ustawodawca w tym też celu pozostawił szeroki zakres uznania, wprowadzając do art. 448 k.c. klauzulę generalną odpowiedniej sumy zadośćuczynienia.

Pojęcie najbliższych członków rodziny, jakim posłużył się ustawodawca w art. 446 § k.c., ujmowane jest w judykaturze i piśmiennictwie szeroko. Obejmuje nie tylko rodziców i dzieci, ale też inne osoby, które z uwagi na konkretny układ stosunków faktycznych pozostawały w relacjach szczególnej bliskości, niezależnie od formalnej kolejności pokrewieństwa, wynikającej z przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (por. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 2005 r., IV CK 648/04, OSNC 2006, Nr 3, PUG 54). Aby więc ustalić, czy występujący o zadośćuczynienie jest najbliższym członkiem rodziny nieżyjącego, sąd powinien sprawdzić, czy istniała dostatecznie mocna więź emocjonalna pomiędzy dochodzącym roszczenia a zmarłym (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 10 grudnia 1969 r., III PRN 77/69, OSN 970, Nr 9, czy z dnia 3 czerwca 2011 r., III CSK 279/10, OSP 2012, Nr 4). Nie ulega jednocześnie wątpliwości, że rodzina jako związek najbliższych osób, które łączy szczególna więź wynikająca najczęściej z pokrewieństwa i zawarcia małżeństwa, podlega ochronie prawa. Dotyczy to odpowiednio ochrony prawa do życia rodzinnego obejmującego istnienie różnego rodzaju więzi rodzinnych. Dobro rodziny jest nie tylko wartością powszechnie akceptowaną społecznie, ale także uznaną za dobro podlegające ochronie konstytucyjnej. Art. 71 Konstytucji stanowi, że państwo w swojej polityce społecznej i gospodarczej ma obowiązek uwzględniania dobra rodziny. Dobro rodziny wymienia także art. 23 k.r.o., zaliczając obowiązek współdziałania dla dobra rodziny do podstawowych obowiązków małżonków. Wiąż rodzinna odgrywa doniosłą rolę, zapewniając członkom rodziny między innymi poczucie stabilności, wzajemne wsparcie obejmujące sferę materialną i niematerialną, gwarantuje wzajemną pomoc w wychowaniu dzieci i zapewnia im możliwości kształcenia. Należy zatem

przyjąć, że prawo do życia rodzinnego i utrzymania tego rodzaju więzi stanowi dobro osobiste członków rodziny i podlega ochronie na gruncie art. 23 i 24 k.c. Na gruncie konkretnego stanu faktycznego spowodowanie śmierci osoby bliskiej może zatem stanowić naruszenie dóbr osobistych członków jej rodziny i uzasadnić przyznanie im zadośćuczynienia na podstawie art. 448 k.c. W uchwale z dnia 7 listopada 2012 r. (III CZP 67/12) Sąd Najwyższy wyraził następujący pogląd: „Zadośćuczynienie pieniężne za krzywdę doznaną z powodu naruszenia dobra osobistego zostało w obecnym kształcie unormowane w art. 448 k.c. w wyniku nowelizacji, dokonanej Ustawą z dnia 23 sierpnia 1996 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 114, poz. 542). Nie oznacza to, by zostało tym samym przesądzone, że przepis ten stanowi podstawę roszczenia o zadośćuczynienie z tytułu krzywdy (szkody niemajątkowej) doznanej przez bliskich zmarłego. Kodeks cywilny nie przejął unormowania zawartego w art. 166 k.z., który przewidywał możliwość przyznania najbliższym członkom rodziny zmarłego stosownej sumy pieniężnej jako zadośćuczynienia za doznaną przez nich „krzywdę moralną”. W art. 446 § 3 k.c. przewidziano jedynie możliwość przyznania najbliższym członkom rodziny zmarłego stosownego odszkodowania, jeżeli wskutek jego śmierci nastąpiło znaczne pogorszenie ich sytuacji życiowej. Orzecznictwo na tle tego przepisu było niejednolite i zmienne, lecz w nowszej judykaturze zdecydowanie przeważało stanowisko uznające mieszany charakter roszczenia opartego na art. 446 § 3 k.c. i dopuszczające możliwość kompensowania na jego podstawie nie tylko szkody majątkowej, ale także ściśle powiązanego z nią uszczerbku niemajątkowego, znajdującego wyraz w znacznym pogorszeniu sytuacji życiowej poszkodowanego (por. m.in. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 października 2007 r., IV CSK 192/07, OSNC-ZD 2008, z.C, poz. 86 oraz niepublikowane wyroki: z dnia 15 października 2002 r., II CKN 985/00, z dnia 25 lutego 2004 r., II CK 17/03, z dnia 30 czerwca 2004 r., IV CK 445/03, z dnia 22 lipca 2004 r., II CK 479/03 i z dnia 16 kwietnia 2008 r., V CSK 544/07). Należy jednak zastrzec, że nawet przy szerokiej wykładni przepis ten nie był traktowany, jako podstawa do kompensowania samej tylko szkody niemajątkowej (krzywdy), spowodowanej śmiercią najbliższego członka rodziny. Radykalna zmiana nastąpiła w dniu 3 sierpnia 2008 r., czyli z chwilą wejścia w życie Ustawy z dnia 30 maja 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 116, poz. 731), gdyż wprowadzony przez nią art. 446 § 4 k.c. wyraźnie przewiduje, że sąd może także przyznać najbliższym członkom rodziny zmarłego odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę.

Do rozdziału III załączone zostały załączniki. W załączniku nr 1 zamieszczono opublikowane wyroki z lat 2012 – 2019. Obejmują one roszczenia najbliższych członków rodziny. To zestawienie ma szeroki zakres, gdyż obejmuje ono kwoty zasądzonych kosztów postępowania sądowego, oczywiście kosztów zasądzonych od zakładów ubezpieczeniowych.

Oddzielnym problemem podejmowanym w doktrynie jest kwestia jak kształtują się kwoty zadośćuczynień na rzecz matek w razie śmierci dziecka, zarówno w praktyce ubezpieczeniowej jak i w orzecznictwie sądowym.

W okresie pandemii związanej z COVID-19 znacznie spadła liczba publikowanych wyroków sądowych. Aby jednak w analizie uwzględnić wyroki opublikowane do dn. 21.10.2022 r. przeanalizowaliśmy ostatnie z nich, jeżeli zasługiwały na uwzględnienie ze wzgl. na analizę rozbieżności pomiędzy kwotami zasądzanymi przez sądy jak i uznawanymi za odpowiednie przez zakłady ubezpieczeniowe w postępowaniu likwidacyjnym. W wypadku drogowym zginął 31 letni syn i nie mieszkał z rodzicami. Wyrokiem z dn. 30.05.2022 r. sygn. akt. IC 60/20 SO w Bydgoszczy zasądził na rzecz każdego z rodziców po 80.000 zł. Zakład ubezpieczeniowy wypłacił poszkodowanym kwoty po 20.000 zł. W wypadku drogowym zginęła córka lat 16. Zakład ubezp. powołując się na przedawnienie roszczenia odmówił wypłaty zadośćuczynienia. Wyrokiem z dn. 29.03.2022 r. SA w Katowicach zasądził na rzecz matki i ojca po 100.000 zł dla każdego. W wypadku samochodowym śmierć poniosła matka dzieci: syna i córki (nieletnie).

Matka wychowywała ich samotnie. Wyrokiem z dn. 23.06.2022 r. Sąd Apelacyjny w Poznaniu I ACa 166/21 przyznał dzieciom zadośćuczynienie po 85.000 zł. Zakład ubezp. w postępowaniu likwidacyjnym przyznał na rzecz każdego dziecka kwoty po 35.000 zł.

Przeprowadzona analiza orzecznictwa sądowego w sprawie zadośćuczynienia na rzecz najbliższych członków rodziny oraz kwot uznawanych za zasadne (oczywiście w tych samych sprawach) wykazuje, że obecnie, jeżeli chodzi o orzecznictwo sądowe kwoty zadośćuczynień na rzecz najbliższych członków rodziny są w miarę ustabilizowane. Natomiast, gdy chodzi o postępowanie przed zakładami ubezpieczeniowymi nie zauważa się znaczącego postępu i wyciągania wniosków z orzeczeń sądowych. Co więcej, kwoty zasądzonych kosztów i odsetek w procesach sądowych są wysokie. Zdarza się, że przekraczają kwotę zasądzonego zadośćuczynienia.

Przeprowadziliśmy analizę kosztów sądowych i odsetek, jakie na skutek dopuszczenia do postępowania sądowego poniosły zakłady ubezpieczeń.

Wyrok Sądu Rejonowego dla Łodzi – Śródmieścia z 06.04.2016 r.o sygn. akt. II C 177/14 (wypadek z dn. 08.08.2008 r. zakład ubezp. wydał decyzję odmowną 28.01.2010 r.). Sąd zasądził na rzecz poszkodowanego kwotę 136.000 zł (przyjmując 20% przyczynienia się do wypadku, czyli wyszedł od kwoty 170.000 zł, w tym przypadku odsetki oprócz kosztów procesu wyniosły 80.800 zł. Wyrok Sądu Okręgowego w Sieradzu z dn. 02.08.2018 r. o sygn. akt. IC 36/14. Wypadek miał miejsce 29.06.2009 r. Przyznane przez sąd zadośćuczynienie wyniosło 150.000 zł. Odsetki wyniosły w przybliżeniu 39.000 zł.

W wypadku (brak daty), ale był to rok 2000 zginął 18 letni syn i brat (pozostała siostra i brat). Wyrokiem z dn. 11.04.2018 r. SO w Lublinie o sygn. akt. IC 293/17 zasądził na rzecz matki tyt. zadośćuczynienia kwotę 120.000 zł a na rzecz siostry i brata po 69.100 zł. Zakład ubezp. w postępowaniu likwidacyjnym przyznał matce tyt. zadośćuczynienia kwotę 15.000 zł a siostrze i bratu po 6.000 zł.

Do rozdziału III załączono 3 zestawienia wyroków dot. osób najbliższych. W sposób wyjątkowy potraktowano zadośćuczynienia przyznawane na rzecz matek w związku ze śmiercią dziecka, załącznik nr 2. Powołane w tym zestawieniu wyroki a szczególnie porównanie kwot tyt. zadośćuczynień przyznawanych przez zakłady ubezpieczeniowe z kwotami zasądzanymi przez sądy musi budzić duży niepokój.

Trudno wręcz zrozumieć, jakimi kryteriami kierowały się zakłady ubezpieczeniowe mając dostęp do orzeczeń sądowych. Jest rzeczą bulwersującą, że ustalenie zadośćuczynień na rzecz najbliższych członków rodziny w tak niskich kwotach jak to miało miejsce po przyjęciu przez KNF wytycznych.

Raporty o działaniu rynku ubezpieczeń w Polsce pod redakcją Józefa Zycha

Dlaczego Logos?

„Logos” oznacza w języku starogreckim zarówno „słowo”, jak i „rozum”. Dzisiaj w debacie publicznej słowa nie zawsze są wypowiedziane w sposób, który służy dojściu do rozumnych wniosków. Dyskusje są krępowane przez dwa negatywne zjawiska. Z jednej strony to wadliwe kanony poprawności, które krępują wolność wypowiedzi i badań naukowych. Z drugiej, ideologiczne dogmaty, które niezmiennie przesłaniają rzeczywistość. W takim świecie szczególnie potrzebny jest głos rozsądku i nowa przestrzeń racjonalnej debaty.

Dla dojrzałej demokracji kluczowe znaczenie ma profesjonalne zaplecze analityczne życia publicznego, które niezależnie od zmieniających się koniunktur politycznych pozwala na wytyczanie długoterminowych celów oraz recenzowanie działań rządzących. W ten sposób możemy zapewnić, że zwykli ludzie będą mieli swoich rzeczników w życiu publicznym.

Właśnie dlatego powstał Logos. Jego twórcy wyznaczają sobie następujące zadania:

- Tworzenie strategicznych analiz i ekspertyz z obszaru prawa i polityk publicznych. Opracowywane materiały zawsze będzie cechował rzetelny warsztat naukowy, niezależność ocen i przyjęcie stałego punktu odniesienia w postaci perspektywy dobra wspólnego i wolności obywatelskich.
- Rzetelne wplywanie na debatę publiczną poprzez udział w dyskusjach toczących się w mediach tradycyjnych i społecznościowych. Wyróżnikiem nowego think-tanku będzie szerokie zaangażowanie komunikacyjne nie tylko liderów organizacji, ale także dużego grona ekspertów. Przekaz będzie adresowany w szczególności do ludzi młodych, przełamując intelektualne kalki i bariery utrudniające odbiór treści dotyczących kluczowych spraw społecznych.
- Stworzenie międzynarodowej sieci współpracy analitycznej, która pozwoli na cykliczną ocenę polityk tworzonych przez instytucje Unii Europejskiej i organy międzynarodowe oraz prezentowanie na forach międzynarodowych i w najważniejszych światowych mediach rzetelnej wiedzy na temat sytuacji w Polsce i osiągnięć naszego kraju.

Instytut Logos

office@logos-europa.org

www.logos-europa.org

